

Ziende de wereld.

Psalm 123
in de serie 'Ik zocht een andere weg'

21 december 2014

Nienke van Dijk en Cock Verdonk (vervangen door Leo van Driel)

Waar het over gaat

Vandaag is het vierde advent. Het vierde licht gaat aan op 21 december, de dag waarop het licht het kortste is en de nacht het langste. De nacht waarin het licht terugkomt. We tellen de dagen tot Kerst. Ook in het donker kun je zien. Hoe kijk je, wie zie je en wat zie je dan? We lezen psalm 123 in de bewerking van Huub Oosterhuis. Over zien met de aandacht van een kind, met de heldere blik van de profeten en zieneressen, en hoe we hopen en bidden dat anderen, dat God ons ziet in een gunstig licht, in een barmhartig licht. Zodat ook wij met barmhartigheid naar anderen kijken en voor anderen opkomen, vreemdelingen, vluchtelingen, slachtoffers van oorlog en geweld. Zoals de Dj's in het glazen huis opkomen voor meisjes, kinderen vaak nog, en vrouwen die slachtoffer zijn van seksueel geweld in oorlogsgebieden. We staan daarin naast het meisje Maria, in verwachting van haar eerste kind, in een oorlogsgebied, zingend over de God die haar kwetsbaar bestaan heeft gezien. We wachten met haar op de geboorte van haar kind, een kind dat gerechtigheid doet, een nieuwe mens, een nieuwe tijd.

Psalm 123 (in de vrije vertaling van Huub Oosterhuis)

*Zoals mijn kind van vijf met grote ogen
Naar mij kijkend, al mijn bewegingen volgend
Mijn gezicht ziet verhard
Als ik oog in oog sta met de verachters van de vreemdeling
En hoe ik ziende de wereld blind van tranen mij neerwerp
Voor de troon van recht en vrede
Zo, denk, ziet Gij mij ook*

Lukas 1:46-55 (Naardense Bijbel)

Dan zegt Maria:
groot maakt mijn ziel de Heer (1 Sam. 2, 1-10)
in jubel is mijn geest over God,
mijn redder,-
omdat hij heeft aangezien
de vernedering van zijn dienaar;
want zie,
van nu af prijzen mij zalig alle generaties!-
omdat grote dingen aan mij gedaan heeft
hij die machtig is, heilig is zijn naam!-

zijn ontferming is tot in
generaties en generaties
over wie hem vrezen;

hij betoont kracht met zijn arm;
hoogmoedigen met de plannen van hun hart,-
hij slaat ze uiteen;

hij stoot machtigen van hun troon
en vernederden verhoogt hij;

hongerlijders vervult hij met alle goeds,
en rijken zendt hij ledig heen;

hij neemt zich
zijn knecht Israël aan,
hij blijft zijn ontferming indachtig

– zoals hij tot onze vaders heeft gesproken -
voor Abraham en voor zijn zaad
tot in de eeuwigheid!

Overweging

In het Bijbelboek *Psalmen van David*, hoort Psalm 123 bij de pelgrimspsalmen, een psalm om te zingen als je de berg oploopt, op weg naar Jeruzalem. Een lied van de beklimmers. Stap voor stap en de ogen omhooggericht, naar de troon van God, zoals de ogen van slaven naar de hand van de meester kijken, hopen op een gunst, hopen op genade. Want de vernedering heeft lang genoeg geduurd, de minachting, de arrogantie van de machtigen. Het volk, de pelgrims kijken en smeken: *'wees ons genadig, Ene, wees ons genadig, want wij zijn van verachting meer dan verzadigd.'*

In de bewerking van Huub Oosterhuis verschuift het perspectief. De dichter beschrijft het kijken van zijn dochter Trijntje naar hem, hoe ze hem met grote ogen volgt in al zijn bewegingen. Zoals een kind van vijf dat kan doen, observerend, lerend, om het later na te doen. Oosterhuis heeft wel eens uitgelegd dat zij zo naar hem keek als hij voorging in de Ekklesia en misschien heeft ze dat weleens nagespeeld, zoals kinderen van dominees ook vaak kerkje spelen en ruzie maken over wie er mag preken. En misschien heeft ze ook wel nagespeeld dat ze zijn gezicht zag verharderen, trok ze een streng gezicht, verhief ze haar stem. Want, zo vervolgt Oosterhuis zijn psalm, zijn gezicht verhardt als hij oog in staat met de verachters van de vreemdeling. Niet voor zichzelf roept hij om ontferming, maar om de vreemdelingen. Hun situatie drijft hem tot tranen. Hij brengt hun verhaal voor de troon van God en hoopt, bidt dat God naar hem kijkt zoals zijn dochter naar hem kijkt.

Ik worstel met die zinnen. Om wie gaat het nu eigenlijk? Wie kijkt er, wie ziet er, wie wordt er gezien? Wie zingt hier eigenlijk deze psalm? Gaat het om de dichter die de klacht van de vreemdelingen verwoordt of gaat het om de vreemdelingen zelf? Gaat het om de priester die zich namens hen tot God richt, namens hen om ontferming bidt? De priester als plaatsbekleder? En is het dan de priester die gezien moet worden of zijn het de vreemdelingen zelf? De vreemdelingen, de vluchtelingen die ongeduldig roepen: het heeft nu lang genoeg geduurd. We wachten al zo lang. Op erkenning, op bed, bad en brood. Op een eerlijke kans. Op een kind dat over mag komen, een geliefde, een vrouw, een oma. Zie ons, begrijp ons, veroordeel ons niet.

Deze week zag ik een documentaire over de *Grannies*, de grootmoeders in verschillende landen in Afrika. Zij zijn de vrouwen die hun kinderen verloren door aids, een, twee, drie, soms vijf of meer. Zij zijn degenen die voor de kleinkinderen zorgen, soms wel zeven of acht, kleinkinderen die als wees zijn achtergebleven. Zij kampen met grote problemen, hun land wordt dikwijls onteigend als gevolg van wetgeving die vrouwen benadeelt in het erfrecht, ze hebben daardoor geen bronnen van voedsel en inkomen meer, leven in slechte huizen, krijgen geen overheidssteun voor de zorg voor de weeskinderen en hebben, omdat ze oud zijn ook geen toegang meer tot gezondheidszorg. De documentaire die ik zag ging over een tribunaal dat in Canada werd gehouden om de situatie van deze Grannies wereldwijd aan de orde te stellen. Hun getuigenissen werden gehoord in een zaal met meer dan 1500 mensen, die hun verhalen aanhoorden, soms tot tranen toe bewogen, de vrouwen aanmoedigden en voor hen zongen en applaudisseerden. Op het podium zaten vrouwen en mannen als rechters. Aan het eind van het tribunaal formuleerden zij statements over wat er in termen van schending van mensenrechten met deze vrouwen gebeurde en wat er nodig is om hun situatie te verbeteren. De Grannies werden gehoord en gezien, vooral door hun eigen getuigenis en aan hen en de wereld teruggegeven in de woorden van de rechters. En misschien kunnen we zo ook de tekst van Psalm 123 lezen: tot tranen bewogen om wat anderen is aangedaan, het blijven herhalen, voor de troon van recht en vrede blijven smeken en bidden, in solidariteit met degenen aan wie deze verachting en de vernedering – die zij meer dan zat zijn – is aangedaan. En hen opzoeken, zoals de Grannies ook elkaar opzoeken en ondersteunen. Dat is elkaar zien: elkaar niet veroordelen, elkaar ondersteunen.

Ook Maria zocht steun. Een maagd heet ze, maar dat betekent vooral: meisje. Een meisje nog, twaalf, dertien misschien. Wat is er met haar gebeurd? Ze woont in bezet gebied, Romeinse soldaten in de stad, in het veld. We weten wat er dikwijls met meisjes en vrouwen gebeurt in oorlogsgebied: de verhalen over ontvoering, verkrachting en verhandeling van jonge meisjes in Afrika en het Midden-Oosten zijn aan de orde van de dag. De soldaten in Servië, rebellen in Congo, maar ook legersoldaten in Irak, de jihadistische van IS: seksueel geweld tegen vrouwen is een makkelijk en doelmatig wapen: het vernietigt vrouwen en de sociale structuren waarin zij leven. Het is vernedering in alle opzichten, de meisjes die dit overkomt worden vervolgens vaak uit de familie verstoten. Deze week is er met de acties van de DJ's in het glazen huis speciale aandacht voor en het zijn telkens weer onthutsende verhalen. Is dat de vernedering waar Maria in het Magnificat over zingt? We weten het niet, maar er is een hardnekkig gerucht in oude bronnen dat ook Maria is verkracht door een Romeinse soldaat. Geen idyllisch plaatje, geen romantiek over 'altijd maagd' in een blauwe jurk, maar een arm meisje, dat uitgehuwelijkt en wel ten prooi valt aan een belager. Het past wel bij de rest van het kerstverhaal: we weten wat er nog aankomt met barre reizen, overvolle herbergen, een kind in een voederbak en de verzamelde herders, ook al geen lieverdjes. Die Maria dus, vernederd, ontredderd krijgt te verstaan dat ze zwanger is en een kind zal baren. Wat betekent dat? Uitgestoten door haar familie, door haar verloofde Jozef? We weten het niet en zij al evenmin. Ze blijft er niet alleen mee en onderneemt een gevaarlijke tocht door het land om haar nicht Elizabeth op te zoeken, ook zwanger. Daar zoekt zij steun, bij een oudere vrouw, wier kind zich al even onverwacht heeft aangekondigd. En daar, begroet Elizabeth haar uitbundig, zij noemt haar de gezegende onder de vrouwen, ze prijst haar gelukkig voor haar komst, voor haar zwangerschap, voor haar vertrouwen. Elizabeth kijkt met wijze ogen, zij ziet door alles heen Maria, een gekwetst en ontredderd kind en ze roemt haar kracht. Dat is barmhartig, dat is rechtvaardig. En Maria's antwoord is dat prachtige, profetische Magnificat. Haar vernedering is gezien. Haar God, deze God, haar bevrijder, had oog voor haar kwetsbaar bestaan. Zij overleeft, daar, bij Elizabeth, die haar insluit en verzorgt. En dan kun je zingen: sterk, strijdbaar: hij drijft uiteen wie zich verheven wanen, heersers stoot hij van hun troon, en wie gering is geeft hij aanzien, wie honger heeft overlaadt hij met gaven, maar rijken stuurt hij weg met lege handen. Zij overleeft en de waardigheid waarmee ze dat doet is een heel andere dan dat blauwe, maagdelijke prinsesje van de maan en de sterren. Het is dezelfde strijdbaarheid en

waardigheid waarmee Malala opkomt voor het recht op onderwijs voor alle kinderen, waarmee de Grannies opkomen voor hun recht op grond en verzorging, waarmee vluchtelingen opkomen voor hun recht op opvang en een kans op een nieuw bestaan. Maria is als hen: gewond en getekend maar strijdbaar en hoopvol.

Die bevrijding voor arme mensenkinderen wordt onder ons geboren. Dat is de boodschap van Kerst en daarheen zijn we op weg. Als wij niet zijn als Maria, kunnen wij als Elizabeth zijn. Als wij niet als Elizabeth zijn, kunnen wij andere manieren van solidariteit vinden. Met Psalm 123 zijn we als pelgrims op weg, biddend om een eind aan de vernedering te maken, met het Magnificat zingen we een lied op weg naar een andere wereld onder ons en tussen ons, in gerechtigheid en liefde, in solidariteit en gemeenschap. Elkaar zien met de aandacht van het kind, met de wijsheid van de Grannies, met de helderheid van profeten en zieneressen. Van Licht en Vuur, uw evenbeeld.

Amen.

Verder lezen: Elisabeth Schussler Fiorenza: Jezus, Kind van Mirjam, Profeet van Sophia (1997, Kok, Kampen)

Voor het breken en delen

U bent het brood ,
en U de Tafel, de Liefde
Die opdient bij ons feest
U bent het desem
Van belofte onder ons, het Leven in elk zaad
God, van iedere melkweg, van tijd en ruimte,
Wijsheid spelenderwijs in onze wereld,
Draag ons, broze levende aarde,
Op Uw vleugels van vrede

Zegen

Ontvangen wij dan
de zegen van de God van
Sara en Abraham,
de zegen van de Zoon, uit Maria geboren,
de zegen van de Heilige Geest
die over ons waakt als een moeder over haar kinderen
Amen